

Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Organ Bağışı ve Nakli İle İlgili Bilgi, Düşünce ve Tutumlarına Tıp Eğitiminin Etkisi

The Impact of the Medical Education on Students' Knowledge, Opinion and Attitude to Organ Donation and Transplantation

Mikail Yılmaz¹, Serpil Demirağ¹

¹Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, Aydın

Öz

Amaç: Bu çalışmamızda amaç, tıp eğitimi sonrasında hekim olmaya yaklaşmanın, tıp fakültesi öğrencilerinin organ-doku bağışı ve nakli konusundaki bilgi, düşünce ve tutumları üzerindeki etkisini araştırmak ve aynı zamanda konuya ilgilerini çekmektir.

Materyal ve Metot: Çalışmaya toplam 323 öğrenci dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak 48 sorudan oluşan anket formu kullanılmıştır. Çalışmanın veri girişi ve analizleri SPSS 18.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde $p < 0,05$ ise sonuçlar anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular: Katılımcıların %10,21'i (33 kişi) organ bağışı, %8,35'i (27 kişi) organ nakli ile ilgili eğitim almıştır. 6. sınıf öğrencilerinin eğitim alma oranları 1. sınıf öğrencilerine göre anlamlı olarak daha fazladır. Öğrencilerin %5,57'si (18 kişi) organ bağışında bulunmuş, %48,60'ı (157 kişi) organ bağışında bulunmak istemektedir. 6. sınıf öğrencilerinin organ bağışında bulunma ve bağışta bulunmak isteme oranları daha yüksektir. Organ bağışı bilgi puanında sınıflar arasında anlamlı farklılık yokken ($p=0,505$), organ nakli bilgi puanı ($p < 0,001$) ve organ bağışı tutum puanı ($p=0,001$) 6. sınıf öğrencilerinde anlamlı derecede yüksektir. Organ bağışı eğitimi alanların, organ bağışı tutum puanı daha yüksektir ($p < 0,001$).

Sonuç: Öğrencilerin organ bağışı ve nakli ile ilgili eğitim alma oranları oldukça düşüktür. Tıp eğitimi boyunca öğrencilerin organ bağışı konusundaki tutumları pozitif yönde etkilenmiştir. Ancak, öğrencilerin birçoğu, organ bağışında bulunmak ve bağış çalışmalarına katılmak konusunda yeterli duyarlılığa sahip değildir. Öğrencilerin organ bağışında bulunmak istememe sebeplerinin en başında bilgi eksikliğinin gelmesi, yapılacak olan etkin eğitimlerin organ bağışı sayılarını olumlu yönde etkileyeceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Organ bağışı, organ nakli, tıp eğitimi

Abstract

Objectives: The purpose of this study is to investigate the effect of medical education and training on medical students' knowledge, thoughts and attitudes to organ donation and transplantation, and also to draw attention to the subject.

Materials and Methods: Totally 323 first and sixth grade students were included in this study. A questionnaire consisting of 48 questions was used to collect data. SPSS 18.0 program was used for the data input and the analyses of the study. A p value smaller than 0.05 was accepted as significant for analyses.

Results: 10.21% of the participants (33 students) took education for organ donation and 8.35% (27 students) for organ transplantation. The education rate of sixth grade students for organ donation and organ transplantation was significantly higher than the education rate of first grade students. 5.57% of students (18 students) have already donated their organs, 48.60% of students (157 students) were volunteer to donate. The rate of donating of organs and claiming to donate were higher in sixth grade students. There was not a significant difference between the grades for organ donation information scores ($p=0.505$). For organ transplantation information score ($p < 0.001$) and organ donation attitude score ($p=0.001$) it was significantly higher in sixth grade students. The organ donation attitude score was higher for the students already took an organ donation education.

Conclusion: Students' training ratio for organ donation and transplantation was very low. The attitude of students for organ donation seemed to be positively affected by the medical education, but still most of the students were insensitive to organ donation and participation in many organ donation studies.

Key Words: Organ donation, organ transplantation, medical education

Yazışma Adresi / Correspondence:

Dr. Mikail Yılmaz

e-posta: dr.mikailyilmaz@gmail.com

Geliş Tarihi: 28.03.2019

Kabul Tarihi: 10.06.2019

Giriş

Son zamanlarda yaşanan hızlı gelişmelerle yaşama ümidi kalmayan hastaların organ-doku nakilleri ile iyileşme imkanı bulması organ naklinin önemini giderek arttırmaktadır. Organ nakli konusunda önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen, nakledilecek organın temini, karşımızdaki en önemli sorun olarak durmaktadır. Organ yetmezliği sorunu tüm dünyada zaman geçtikçe artmakta ve kendisine organ nakledilmesini bekleyen birçok insan organ bekleme sürecinde yaşamını yitirmektedir.¹

Organ bağışındaki yetersizliği gidermek, ancak kadavra kaynaklı vericilerin sayıca artırılmasıyla mümkündür. Avrupa ülkelerinde organ vericilerinin %80'i kadavra, %20'si canlı kaynaklı iken Türkiye'de tam tersine %75-80 canlı kaynaklıdır.^{2,3} Ülkemizde kadavradan organ sağlanmasında yaşanan sorunlar (yasal, dini, etik, sosyal, hukuki, ekonomik...), organ nakillerinin önündeki en önemli engel olarak durmaktadır.⁴ Son verilere göre, Türkiye'de yaklaşık 26.500 kişi organ nakli için sırada beklemektedir.⁵

Nakil oranları, kampanyalara rağmen istenilen seviyeye çıkarılamamıştır. Sağlık çalışanları, hasta ve hasta yakınlarıyla olan yakın ilişkilerinden dolayı organ bağışının artırılması çalışmalarında stratejik bir konumdadırlar. Özellikle, birinci basamak hekimlerinin toplumla olan yakın ilişkilerinden dolayı, hasta ve hasta yakınlarına yaptıkları bilgilendirme ve yönlendirmeler, uygulamanın sonuçlarını önemli derecede değiştirebilir. Organ bağışı ve nakli çalışmalarının merkezinde yer alan hekimler, bu konuda tam donanımlı olarak yetiştirilmeli ve topluma yol gösterici olmalıdır. Geleceğin doktor adaylarının organ bağışı ve nakline yönelik bilgi ve görüşlerinin bilinmesi, onların bu alanda daha iyi eğitilmesi ve daha etkin görevler planlanması açısından önem taşımaktadır.⁶⁻⁸

Bu çalışmamızda amaç, tıp eğitimi sonrasında hekim olmaya yaklaşmanın, tıp fakültesi öğrencilerinin organ-doku bağışı ve nakli konusundaki bilgi, düşünce ve tutumları üzerindeki etkisini araştırmak ve aynı zamanda konuya ilgilerini çekmektir.

Materyal ve Metot

Tek merkezli ve kesitsel bir araştırma olarak planlanan çalışma kapsamına, 2016-2017 tarihleri arasında Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde birinci ve altıncı sınıfta öğrenim gören tüm öğrencilerin alınması planlanmıştır. Veri toplama aracı olarak, öğrencilerin sosyodemografik özellikleri, organ bağışı ve organ nakli ile ilgili bilgi düzeyleri, düşünceleri ve tutumlarını sorgulayan 48 soruluk anket formu kullanılmıştır. Anketler 15 Ekim 2016 - 30 Kasım 2016 tarihleri arasında, öğrencilere ders aralarında ve çalışma ortamlarında ulaşılarak, bilgilendirme yapıldıktan sonra, yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır ve soruları eksiksiz olarak yanıtlamaları istenmiştir. Toplam 380 öğrenciden çalışmaya katılmayı kabul eden ve soruları eksiksiz yanıtlayan 323 kişi çalışmaya dahil edilmiştir (katılım oranı %85,0).

Veriler SPSS 18.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Nicel değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri ortalama \pm standart sapma, minimum ve maksimum şeklinde verilmiştir. Nitel değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri sayı ve yüzde şeklinde verilmiştir. Nitel değişkenler arasındaki ilişki Ki-kare testi ile belirlenmiştir. Ankette yer alan organ bağışı ile ilgili 6 adet bilgi sorusuna verilen doğru yanıtlara göre her bir öğrenci için 18 puan üzerinden organ bağışı bilgi puanı hesaplanmış, organ nakli ile ilgili soruların 7 adet bilgi sorusuna verilen yanıtlara göre 11 puan üzerinden organ nakli bilgi puanı hesaplanmış ve organ bağışı ile ilgili soruların 6 adet tutum sorusuna verilen cevaplara göre de her bir öğrenci için 12 puan üzerinden tutum puanı hesaplanmıştır. Bilgi sorularının değerlendirilmesinde her bir soru ya da seçenek için, doğru bilene 1 puan, yanlış bilene sıfır puan verilmiştir. Tutum sorularında ise, öğrencilere olumlu yönde görüş bildirdikleri her bir soru için 2 puan, kararsız olanlara 1, olumsuz görüş bildirenlere sıfır puan verilmiştir. Gruplar arasındaki organ bağışı tutum puanı, organ bağışı bilgi puanı ve organ nakli bilgi puanı arasındaki farklılık Mann-Whitney U testi ile belirlenmiştir. Öğrencilerin tutum puanları ile bilgi puanları arasındaki ilişki Spearman korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Analizlerde $p < 0,05$ ise sonuçlar anlamlı kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya 187'si (%57,89) 1. sınıf öğrencisi ve 136'sı (%42,11) 6. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 323 kişi katılmıştır. Öğrencilerin (323 kişi) yaş ortalaması $20,85 \pm 2,61$ olup %52,01'i (168 kişi) erkek, %47,99'u (155 kişi) kızdır. Sınıflar arasında cinsiyet dağılımı bakımından farklılık bulunmamaktadır ($p = 0,462$).

Çalışmamıza katılan öğrencilerden 33 tanesi (%10,21) organ bağışı ile ilgili eğitim almıştır. Eğitim alma oranı 1. sınıf öğrencilerde %3,20 iken, son sınıf öğrencilerde %19,85 ile anlamlı derece daha yüksektir ($p < 0,001$). Son sınıf öğrencilerinde organ bağışı açısından bilgisini yeterli görenlerin oranı da (%33,82) birinci sınıf öğrencilerine göre (%15,50) anlamlı derecede daha yüksektir ($p < 0,001$). Aynı zamanda organ bağışı eğitimi alanların %72,72 gibi büyük bir çoğunluğu anlamlı derece bilgisini yeterli görmektedir ($p < 0,001$).

Benzer şekilde organ nakli ile ilgili eğitim alan 27 öğrenciden (%8,35), eğitim alma oranı 1. sınıf öğrencilerde %3,20 iken, son sınıf öğrencilerde %15,44 ile anlamlı derece daha yüksektir ($p < 0,001$). Son sınıf öğrencilerinde organ nakli açısından bilgisini yeterli görenlerin oranı (%16,17) birinci sınıf öğrencilerine göre (%7,48) anlamlı derecede daha yüksektir ($p = 0,014$). Organ nakli eğitimi alanların büyük çoğunluğu (%59,25) anlamlı derecede bilgisini yeterli görmektedir ($p < 0,001$).

Son sınıf öğrencilerinin %96,32'ü organ bağışının yasal olduğunu, %79,41'i ise maddi kazanç karşılığında organ bağışının yasal olmadığını söylemiştir. Birinci sınıf öğrencilerinde ise bu oranlar sırasıyla %88,77 ve %66,31'tür. Her iki durum için de aradaki fark anlamlı bulunmuştur ($p = 0,014$ ve $p = 0,002$). Organ bağışının dini açıdan uygunluğu konusunda ise, 1. sınıf öğrencileri (%17,64), 6. sınıf öğrencilerinden (%5,14) daha yüksek bir oranla bu durumu sakıncalı bulmaktadır ve aradaki fark oldukça anlamlıdır ($p < 0,001$).

Çalışmaya katılan öğrencilerin %98,76'sı halkımızın organ bağışı konusunda yeterli bilince sahip olmadığı görüşündedir. Halkın nasıl bilinçlendirileceği konusunda, öğrencilerin %84,21'i medya araçlarını kullanarak insanların bilgilendirilmesi

gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilere organ bağışı sayılarını arttırmada en etkili yöntem sorulduğunda ise, %49,22'si yine medya aracılığı ile halkın bilgilendirilmesinin en etkili yöntem olduğunu söylemiştir. 1. sınıf öğrencilerinin %45,45'i organ bağışı karşılığında bedel ödenmesi gerektiğini düşünmekte iken, 6. sınıf öğrencilerinde bu oran %61,76'ya yükselmektedir ($p=0,014$). Organ bağışı çalışmalarına katılmak konusunda ise, öğrencilerin büyük çoğunluğu (%56) olumsuz görüş belirterek organ bağışı çalışmalarına katılmak istemediğini söylemiştir.

Öğrencilerin %48,60'ının bağışta bulunmak istediği, %33,43'ünün kararsız olduğu, %12,38'inin bağışta bulunmak istemediği, %5,57'sinin ise daha önce bağışta bulunduğu tespit edilmiştir. 6. sınıf öğrencilerinin organ bağışında bulunma ve organ bağışında bulunmak isteme oranları birinci sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p=0,008$ ve $p=0,014$). Organ bağışında bulunmak isteyen öğrencilerin %71,33'ü ihtiyacı olan insanlara yarar sağlamayı ve öldükten sonra çürüyüp yok olacak organlarının işe yaramasını istemektedir. Daha önce organlarını bağışlamış öğrencilerin %50'si insanlara yarar sağlamak amacıyla organlarını bağışladığını söylemiştir. Organ bağışında bulunmak istemeyen öğrencilerin en fazla istememe nedeni ise %35 oranla organ bağışı konusunda bilgilerini yeterli görmemeleridir.

Öğrencilerin bilgi sorularından aldıkları organ bağışı bilgi puanı, 1. sınıf öğrencilerinde 10,00_(8,00-12,00) bulunurken, 6. sınıf öğrencilerinde 10,00_(8,00-11,75) olarak bulunmuş ve anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p=0,505$). Organ nakli bilgi puanları ise 1. sınıf öğrencilerinde 4,00_(3,00-5,00) puan iken, 6. sınıf öğrencilerinde 5,00_(4,00-6,00) puandır ve aradaki fark oldukça anlamlıdır ($p<0,001$). Öğrencilerin tutum sorularından aldıkları organ bağışı tutum puanı, 1. sınıf öğrencilerinde 9,00 (6,00-11,00), 6. sınıf öğrencilerinde 10,00_(8,00-12,00) olarak bulunmuş ve anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p=0,001$) (Tablo 1).

Tablo 1. Bilgi ve Tutum Puanlarının Dağılımı

	Sınıf	Ortanca(25p-75p)	P
Organ Bağışı Bilgi Puanı	1.sınıf	10,0(8,0-12)	0,505
	6.sınıf	10,0(8,0-11,75)	
Organ Nakli Bilgi Puanı	1.sınıf	4,0(3,0-5,0)	<0,001
	6.sınıf	5,0(4,0-6,0)	
Organ Bağışı Tutum Puanı	1.sınıf	9,0(6,0-11,0)	0,001
	6.sınıf	10,0(8,0-12,0)	

Organ bağışı eğitimi alan öğrencilerin organ bağışı bilgi puanı 10,00_(8,5-11,00), eğitim almayanların bilgi puanı ise 10,00_(8,00-12,00) olarak bulunmuş ve anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p=0,924$). Organ bağışı eğitimi almayanların tutum puanı 9,00_(6,00-11,00) iken, eğitim alanlarda 12,00_(10,00-12,00) puan ile anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p<0,001$) (Tablo 2).

Öğrencilerin organ bağışı bilgi puanı arttıkça, organ bağışı tutum puanının da arttığı ve aralarında olumlu yönde anlamlı fakat zayıf korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r=0,163$; $p=0,003$). Aynı şekilde organ nakli bilgi puanı arttıkça, organ bağışı

tutum puanının da arttığı ve aralarında olumlu yönde anlamlı fakat zayıf korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($r=0,192$; $p=0,001$) (Tablo 3).

Tablo 2. Organ Bağışı Bilgi ve Tutum Puanlarının, Organ Bağışı Konusunda Eğitim Alma Durumuna Göre Değerlendirilmesi

	Organ Bağışı Eğitimi	Ortanca(25p-75p)	p
Organ Bağışı Bilgi Puanı	Eğitim almış	10,0(8,5-11,0)	0,924
	Eğitim almamış	10,0(8,0-12,0)	
Organ Bağışı Tutum Puanı	Eğitim almış	12,0(10,0-12,0)	<0,001
	Eğitim almamış	9,0(6,0-11,0)	

Tartışma

Çalışmamızda öğrencilerin çok düşük bir kısmının organ bağışı ve organ nakli ile ilgili eğitim aldıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, konuyla ilgili bilgilerinin yetersiz olduğu ya da emin olmadıkları cevabını vermiştir. Bu konuyla ilgili Erciyes Üniversitesi'nde yapılan benzer bir çalışmada hekim adaylarının %66'sının, Ege Üniversitesi'nde yapılan çalışmada ise %58,5'inin organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerini yetersiz buldukları tespit edilmiştir.^{8,9} Koşar N. çalışmasında, hekimlerin %79'unun organ bağışı ve organ nakli konusunda bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu bildirmiştir ve yetersizliğin nedeni olarak ilk sırada (%73,7) mesleksi eğitimde konu ile ilgili yetersiz bilgi verilmesini göstermiştir.¹⁰ Çalışmamızda, öğrencilerin eğitim düzeyi arttıkça, organ bağışı ve organ nakli ile ilgili eğitim alma oranlarının arttığı, eğitim alanların bilgi açısından kendilerini daha yeterli gördükleri tespit edilmiştir. Ancak bu artışın beklenen düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Bu sonuçlar organ bağışı ve organ nakli konusunda yapılan eğitimlerin gözden geçirilmesi gerektiği konusunda fikir vermektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Tutum Puanlarının, Bilgi Puanları İle İlişkisi

	N	Ort±SS(Ortanca)	Korelasyon katsayısı	p
Organ bağışı bilgi puanı	323	9,98±2,802(10,0)	$r=0,163$	0,003
Organ nakli bilgi puanı	323	5,19±1,649(6,0)	$r=0,192$	0,001

Koçak ve arkadaşlarının çalışmasında, hekim adaylarının tamamına yakını organ bağışının yasal olduğunu ifade etmiş, Baykan ve arkadaşlarının çalışmasında ise öğrencilerin dörtte üçü maddi kazanç karşılığında organ bağışı yapılmasının yasal olmadığını söylemiştir.^{8,9} Bizim çalışmamızda ulaştığımız sonuçlar da literatürle uyumludur. İlginç olarak çalışmamıza katılan öğrencilerin yarısı organ bağışı karşılığında bedel ödenmesi gerektiğini düşünmekte, eğitim seviyesi arttıkça da bu oran artmaktadır. Öğrencilerin, organ bağışının yasal durumu konusunda farkındalıklarının yüksek olmasına rağmen bu şekilde görüş bildirmelerinin sebebi, bağış oranlarını arttıracak düşüncesi olabilir.

Koçak ve arkadaşlarının çalışmasında, hekim adaylarının tamamına yakını, organ bağışı konusunda halkın yeterli bilince sahip olmadığını düşündüklerini ve %58,5'inin bağış çalışmalarına katılmak istediğini söylemiştir.⁸ Bizim çalışmamızda da, öğrencilerin tamamına yakını halkımızın organ bağışı konusunda yeteri kadar bilinçli olmadığı görüşündedir ve öğrencilerin yarıya yakını organ bağışı çalışmalarına katılmak istemektedir. ABD'de yapılan bir çalışmada, kişilerin organ bağışı ile ilgili en önemli bilgi kaynaklarının medya olduğu ve olumsuz haberlerin insanları etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.¹¹ Bizim çalışmamızda da öğrencilerin tamamına yakını halkın bilinçlenmesi için medya araçlarının kullanılması gerektiğini düşünmektedir. Yine öğrencilerin yarıya yakını, organ bağışı sayılarını arttırmada da medyanın en etkili yöntem olduğunu söylemiştir. Medya aracılığı ile yapılacak haber ve kampanyaların toplumu önemli oranda etkileyeceği düşünülmektedir.

Naçar ve arkadaşlarının çalışmasında, organ bağışında bulunma oranı %14 bulunmuştur.¹² Sungur ve arkadaşlarının çalışmasında ise, 63 son dönem tıp öğrencisinin sadece bir tanesi bağışta bulunduğunu söylemiştir.¹³ Almanya'da yapılan bir çalışmada, tıp öğrencilerinde bağışında bulunma oranı %50 olarak bulunmuştur.¹⁴ Çalışmamızda öğrencilerin %48,60'ının organlarını bağışlamayı düşündüğü, %5,57'sinin ise organ bağışında bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan benzer çalışmalarda, katılımcıların organ bağışında bulunmak isteme oranı, ihtiyaç halinde başkasından organ almak isteyenlere göre çok düşük bulunmuştur.^{9,15} Bizim çalışmamızda da benzer şekilde organ bağışında bulunmak isteme oranı yüzde ellilerde iken, ihtiyaç halinde başka birinden organ almak isteyenlerin oranı yüzde seksenlerdedir. Çalışmamıza katılan kişilerin toplumu bilgilendirecek ve yönlendirecek kişiler olacağı düşünülürse, organ bağışına katılımın yeterli düzeyde sağlanamadığı görülmektedir.

Benzer çalışmalarda, katılımcıların organ bağışında bulunmak isteme sebeplerinin en başında insanlara yarar sağlama düşüncesi gelmektedir.^{9,16,17} Bizim çalışmamızda da, literatürle uyumlu sonuca ulaşılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %26'sı organ bağışı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları için bağış yapmaktan kaçınmaktadır.¹⁸ Sağlık personeli üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise en sık belirtilen neden: ölüm kararının erken verilmesi endişesi, daha sonra ise bilgi eksikliği olmuştur.¹⁹ Çalışmamıza bakacak olursak, öğrencilerin organ bağışında bulunmak istememe nedenlerinin en sık sebebi, yine yeterli bilgi sahibi olmadıkları düşüncesidir. Görüldüğü gibi bireylerin organ bağışı konusundaki bilgi eksikliği, kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sonuçlar, yapılacak etkin eğitimlerin organ bağışı sayılarını arttırabileceğinin göstergesidir.

İnsanların dini inançları, konuyla ilgili tutumlarını önemli oranda etkilemektedir. Yapılan bazı çalışmalarda katılımcılar %3,9 ile %20,3 arasında değişen oranlarda dini açıdan organ bağışının sakıncalı olduğunu söylemiştir.^{8,12,13,17,20} Çalışmamıza katılan hekim adaylarının yarısından fazlası organ bağışının dini açıdan sakıncası olmadığını, az bir kısmı ise sakıncalı olduğunu söylemiştir. Eğitim seviyesi arttıkça, dini yönden organ bağışının sakıncalı olmadığını düşünenlerin oranı da belirgin şekilde artmaktadır.

Kadavradan organ teminindeki yetersizlik, ülkemizde organ naklinin önündeki en önemli engel olarak kabul edilmektedir.^{2,4} Çalışmamıza katılan öğrencilerin yarısından fazlası organların hem canlıdan hem de kadavradan alınabileceğini, dörtte

biri ise sadece canlıdan alınabileceğini söylemişlerdir. Kadavradan bağış oranlarını arttırmanın temel yolu, insanların farkındalıklarını arttırarak yaşamları esnasında bağış yapmalarını sağlamaktan geçmektedir.

Akış ve Cillimoğlu'nun yaptıkları çalışmalarda, organ bağışı talebinde bulunmamış kişilerden organ nakli gerçekleştirmek için, 'birinci derece yakın onayı' şartı katılımcılar tarafından yüksek oranda bilinirken, 'beyin ölümü ve doktor onayı' şartları konusunda bilgi eksikliği olduğu görülmektedir.^{21,22} Bizim çalışmamızda da, birinci derece yakın onayı daha fazla oranda bilinirken, beyin ölümü ve doktor onayı şartlarının bilinme oranları düşüktür. Gerekli durumlarda toplumu bilgilendirecek ve yönlendirecek olan hekimlerin, organ bağışı ve nakli konusunda bilgilerinin tam olması, insanların kararlarını olumlu yönde etkilemek konusunda önem taşımaktadır.

Tıp öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, organ bağışı bilgi düzeyinin eğitimle birlikte arttığı ve organ bağışı tutumunun olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.¹³ Bazı çalışmalarda da, öğrencilerin bilgi düzeyleri artış gösterirken, tutumlarında önemli bir değişiklik olmadığı, sosyokültürel faktörlerin de organ bağışı tutumu üzerinde etkili olduğu rapor edilmiştir.^{23,24} Bizim çalışmamızda ise, öğrencilerin organ bağışı bilgi puanında eğitim düzeyine göre fark görülmezken, organ nakli konusunda son dönem öğrencilerinin daha bilgili olduğu görülmüştür. Ancak her ne kadar organ bağışı bilgi düzeyi artmasa da, organ bağışı eğitimi alanların ve son sınıf öğrencilerinin daha olumlu tutum sergilediği görülmüştür.

Hekim adaylarının organ bağışı ve nakliyle ilgili çalışmalara tanıklık etmesi ve tedavi edilen hastaları gözlemlemeleri sonucunda, bu konudaki bilgi ve tutumlarında farklılık oluşması beklenmektedir. Çalışmamızda öğrencilerin organ bağışı bilgi düzeyinde farklılık tespit edilmemesinin sebebi, tıp eğitimi boyunca bu konuya yeterince değinilmemesi olabilir.

Çalışmamızda öğrencilerin hem organ bağışı hem de organ nakli bilgi puanlarıyla, tutum puanı arasında olumlu yönde anlamlı, fakat zayıf bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin bilgi düzeyleri ile tutumları arasında zayıf ilişki bulunması, tutum üzerinde başka faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmamızın kısıtlılığı, değerlendirmenin aynı öğrenciler üzerinde yapılamamasıdır. Daha doğru sonuçlar için, aynı öğrenciler üzerinde tıp eğitiminin başında ve sonunda değerlendirilme yapılması daha uygun olacaktır. Ancak, eğitim süresinin uzunluğundan dolayı bunu sağlamak mümkün olmayacağı için çalışmamız bu şekilde planlanmıştır. Çalışmamızın güçlü yönleri ise, araştırma öncesinde hazırlanan anket formunun daha önce bir gruba uygulanarak önerileri doğrultusunda son halini alması ve %85,0 gibi yüksek bir katılım oranına ulaşılmasıdır.

Sonuç olarak, çalışmamıza katılan öğrencilerin, organ bağışı ve nakli ile ilgili eğitim alma oranları düşük bulunmuştur. Son sınıf öğrencilerinin eğitim alma oranları ve bilgi düzeyleri daha yüksek bulunsada, bu artışın yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Öğrencilerin organ bağışında bulunmak istememe sebeplerinin en başında bilgi eksikliği gelmesi, yapılacak olan etkin eğitimlerin organ bağışı sayılarını olumlu yönde etkileyeceğini düşündürmektedir.

Hekim adaylarının bilgi durumlarının, organ bağışında bulunmak ile ilgili düşünce ve davranışlarına anlamlı etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin

bilgi düzeyleri ile tutumları arasında zayıf ilişki bulunması, tutum üzerinde başka faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Kararsız olanların ve organ bağışını kabul etmeyenlerin düşüncelerini etkileyen faktörler saptanarak, bunların aşılmasına yönelik çalışmalar planlanabilir.

Öğrencilerin birçoğu, organ bağışında bulunmak ve bağış çalışmalarına katılmak konusunda yeterli duyarlılığa sahip değildir. Sosyal sorumluluk projeleri gibi etkinlikler düzenlenip öğrencilerin katılımları sağlanarak, konuya ilgileri çekilebilir, olumlu yönde karar vermeleri sağlanabilir.

Aile hekimliği stajında, öğrencilere organ bağışı konusunda bilgilendirmeler yapılarak eksiklikleri giderilebilir, farkındalık yaratılabilir.

Ayrıca, medya araçlarının etkin olarak kullanılması, halkın bilinçlenmesi ve organ bağışı sayılarının artırılması konusunda faydalı olabilir.

Kaynaklar

1. Süren Ö. Organ ve doku naklinin yasal ve etik açıdan incelenmesi. Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2007;73:174-95.
2. Edirne T. Türkiye’de organ ve doku nakli uygulamaları sonuç ve strateji önerileri. Türkiye Klinikleri J MedSci 2004;24:261-6.
3. Genç R. Türkiye’de ve Dünyada organ transplantasyon cerrahisi: transplantasyon lojistiğinin yönetimi. Ulusal Cerrahi Dergisi 2009;25(1):40-4.
4. Ertin H. Organ bağışı ve transplantasyon tıbbı: etik çerçeve ve çözüm tartışmaları. İş Ahlakı Dergisi 2014;7(2):91-120.
5. Kan, Organ ve Doku Nakli Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Resmi Sayfası. <https://organkds.saglik.gov.tr/KamuyaAcikRapor.aspx?q=ORGANBEKLEME> Erişim Tarihi:20.04.2019.
6. Tokalak İ, Erdal R. Birinci basamakta organ bağışına yaklaşım: aile hekiminin rolü. Diyaliz Transplantasyon ve Yanık Dergisi Eylül 2004;15(3):109-15.
7. Lima C.X, Lima M.V.B, Cerqueria R.G. Organ donation: cross-sectional survey of knowledge and personal views of Brezillian medical students and physicians. Transplantation Proceedings 2010;42:1466-71.
8. Koçak A, Aktaş E.Ö, Şenol E. ve ark. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağışı hakkındaki bilgi düzeyi. Ege Journal of Medicine 2010;49(3):153-60.
9. Baykan Z. Tıp Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin organ-doku nakli konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. Ulusal Cerrahi Dergisi 2009;25(4):137-41.
10. Koşar N. Organ Nakli Organizasyonları ve Organ Nakli, Organ Bağışı Hakkında Bilgi Davranış Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hastane ve Sağlık Kuruluşlarında Yönetim Bilim Dalı, İstanbul-1994.
11. Morgan SE, Harrison TR, Long SD, et al. Family Discussions About Organ Donation: How The Media Influences Opinions About Donation Decisions. Clin Transplant 2005;19:674-82.
12. Naçar M, Çetinkaya F. Hekim Adaylarının Organ Nakline Bakış Açıları. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi 2001;10(2):123-8.
13. Sungur M, Mayda A. Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem I ve dönem VI öğrencilerinin organ bağışı konusunda bilgi ve tutumları. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2014;4(2):15-20.
14. Strenge H. Organ donation from the view point of the medical students. Psychother Psychosom Med Psychol 1998 Nov;48(11):457-62.
15. Yaşar M, Oğur E, Uçar M. Bir sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin organ bağışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. Genel Tıp Dergisi 2008;18:33-7.
16. Okka B, Demireli O. Konya İlinde Halkın Organ Bağışı Konusuna Bakış Açılarının Değerlendirilmesi. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2008;16:148-58.

17. Efil S. Afyon İlinde Halkın Ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Sağlık Çalışanlarının Organ Bağışı Konusuna İlgilerinin Değerlendirilmesi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2013;2(3):361-84.
18. Yasar F. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Organ Nakli ve Bağışına İlişkin Bilgi ve Görüşlerinin Belirlenmesi. Dönem Projesi, Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik ve Sağlık Hizmetleri Bölümü, Ankara-2005.
19. Şahin D, Taylan S, Alan S. Çukurova Üniversitesi Balcalı Eğitim ve Araştırma Hastanesinde Çalışan Sağlık Profesyonellerinin Organ Nakli ve Bağışına İlişkin Görüşleri. İçinde: Organ ve Doku Naklinde Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Sorunları, Erdemir DA, Öncel Ö, Zeytin Z (Editörler). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi; 2007:913-20.
20. Çelebi F, Balık A A, Yılmaz İ, Polat K Y. Doğu Anadolu Bölgesi İnsanı Organ Bağışına Nasıl Bakıyor?. Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2002;10:34-8.
21. Akış M, Süleyman Demirel Üniversitesi Personelinin Organ-Doku Bağışı Ve Nakli Hakkındaki Bilgi Ve Tutumları. S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 2008;15(4):28-33.
22. Cillimoğlu A Ö, Yılmaz S, Oğurlu M. Adnan Menderes Üniversitesi Hastanesi Personelinin Organ-Doku Bağışı ve Nakli Hakkındaki Bilgi ve Düşünceleri. Türk Nefroloji Diyaliz ve Transplantasyon Dergisi 2016;25(3):254-62 (doi:10.5262/tndt.2016.1003.07).
23. Hamed H, Awad ME, Youssef KN, Fouda B, Nakeeb AE, et al. Knowledge and attitudes about organ donation among medical students in egypt: a questionnaire. Journal of Transplantation Technologies & Research 2016;6:155 (doi: 10.4172/2161-0991.1000155).
24. Bogh L, Madsen M. Attitudes, Knowledge, And Proficiency In Relation To Organ Donation: A Questionnaire-Based Analysis In Donor Hospitals In Northern Denmark. Transplantation Proceedings 2005;37:32-56.